

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

МАКРО- І МІКРОЕКОНОМІКА

Методичні рекомендації
до практичних робіт
для студентів усіх спеціальностей
першого (бакалаврського) рівня

Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2021

УДК 330.101.54(072)

M15

Укладачі: М. А. Мащенко
О. О. Пономаренко
Н. О. Степаненко

Затверджено на засіданні кафедри економічної теорії та економічної політики.

Протокол № 5 від 26.10.2020 р.

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Макро- і мікроекономіка [Електронний ресурс] : методичні М15 рекомендації до практичних робіт для студентів усіх спеціальностей першого (бакалаврського) рівня / уклад. М. А. Мащенко, О. О. Пономаренко, Н. О. Степаненко. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2021. – 58 с.

Подано тестові, практичні завдання, запитання для самодіагностики за змістовими модулями та темами.

Рекомендовано для студентів усіх спеціальностей першого (бакалаврського) рівня.

УДК 330.101.54(072)

© Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, 2021

Вступ

Навчальна дисципліна "Макро- і мікроекономіка" належить до циклу природничо-наукових та загальноекономічних дисциплін. Вона є невід'ємною складовою частиною в комплексі економічних дисциплін, що містить політичну економію, сучасні економічні теорії, історію економіки та економічної думки, державне регулювання, світову економіку, міжнародну економіку, соціальну економіку, глобальну економіку, інвайронментальну економіку тощо.

Питання, які розглядаються у навчальній дисципліні "Макро- і мікроекономіка", мають важливе значення для майбутнього економіста, оскільки дозволяють розкрити механізм функціонування економічної системи на основі поєднання макро- і мікроекономічних теорій, концепцій, моделей, обґрунтованих світовою та вітчизняною наукою й апробованих економічною практикою.

Необхідним елементом успішного засвоєння навчального матеріалу дисципліни є самостійна робота студентів із вітчизняною та зарубіжною економічною літературою, нормативними актами з питань державного регулювання економіки, статистичними матеріалами.

Мета навчальної дисципліни – здобуття студентами ґрунтовних економічних знань, формування у них логіки економічного мислення й економічної культури, навчання їх базовим методам пізнання і аналізу економічних процесів, вмінню ухвалювати обґрунтовані рішення, пов'язані з їхньою майбутньою професійною діяльністю.

Завданнями навчальної дисципліни є набуття належних навичок раціональної економічної поведінки, виходячи з концептуальних основ ринкової економіки; розуміння особливостей функціонування сучасних ринків та утворення цін на послуги праці, капіталу, природних ресурсів відповідно до типу ринкової структури; набуття навичок аналізу агрегованих показників, визначення факторів і наслідків макроекономічного розвитку господарських систем.

Ця методична розробка містить тестові та практичні завдання, запитання для самодіагностики за змістовими модулями та темами відповідно до робочої програми навчальної дисципліни "Макро- і мікроекономіка".

Вміння працювати з інформацією, аналізувати економічні явища і процеси, концепції провідних шкіл і напрямів відповідає вимогам

Національної рамки кваліфікацій і забезпечує формування професійних компетентностей студентів (табл. 1).

Таблиця 1

Професійні компетентності, які отримують студенти після вивчення навчальної дисципліни

Код компетентності	Назва компетентності	Складові компетентності
MiM* 1	Здійснювати аналіз основних макроекономічних показників та оцінювати ключові проблеми функціонування основних ринків національної економіки	Здатність визначати сутність основних проблем і показників макроекономіки, їхній взаємозв'язок
		Вміння аналізувати основні макроекономічні показники, їхнє співвідношення та вимірювання, а також проблеми, що пов'язані з ними
		Вміння досліджувати теоретичні та методологічні проблеми сучасного ринку праці, використовуючи концепції різних наукових шкіл
MiM* 2	Здійснювати аналіз ролі основних суб'єктів господарювання у сучасному економічному кругообігу	Здатність характеризувати доходи і споживання домогосподарств у сучасному економічному кругообігу
		Вміння визначати функціональну роль інвестицій у сучасній економіці
		Здатність визначати рівноважний ВВП в умовах різного рівня зайнятості
MiM* 3	Ухвалювати оптимальні економічні рішення в умовах обмежень, що накладаються на можливості суб'єктів господарювання	Визначати оптимальні економічні рішення суб'єктів господарювання, виходячи з умови їхньої раціональності
		Визначати оптимальні економічні рішення суб'єктів господарювання, виходячи з обмежень, що накладаються на їхні можливості
		Проводити аналіз впливу обмежень, які накладаються на можливості суб'єктів господарювання та зумовлюють якість ухвалення економічних рішень

* MiM – макро- і мікроекономіка.

Змістовий модуль 1

Основні проблеми мікроекономіки

Тема 1. Корисність економічного блага. Економічний вибір. Аналіз поведінки споживача

1.1. Предмет мікроекономіки. Роль мікроекономіки.

1.2. Корисність. Криві байдужості: сутність, особливості побудови та взаємозв'язок із корисністю товару.

1.3. Гранична норма заміщення. Рівновага споживача.

1.4. Реакція споживача на зміну доходу.

Рекомендована література: [2; 5; 6; 23].

Метою вивчення теми є формування у студентів знань щодо визначень предмета і ролі мікроекономіки, а також умінь та навичок із побудови кривих байдужості та кривої "ціна-споживання", розуміння граничної норми заміщення.

Методичні рекомендації до робіт за темою 1

Виконання робіт за темою 1 студентам слід починати з розгляду еволюції наукових поглядів економістів на предмет. Отриману інформацію слід подавати у вигляді таблиці. Важливо також самостійно розглянути відмінності між предметом економічної теорії, мікроекономіки, макроекономіки, політичної економії й економіксу. З цією метою студентам слід виконати відповідну аналітичну вправу.

Для більш глибокого розуміння означених питань студенти мають виконати відповідну вправу та розв'язати розрахункові задачі. Також студентам необхідно опанувати сучасні методи економічного аналізу (граничний, функціональний, рівноважний, ранжирування) та підготувати на практичні заняття по 2 – 3 приклади використання цих методів в економічній практиці.

Завершуючи самостійну роботу над темою 1, студентам необхідно проаналізувати взаємозв'язок економічної теорії з неекономічними дисциплінами, зокрема з історією, психологією, соціологією, політологією, філософією, та написати есе на одну з запропонованих тем.

Есе передбачає висловлення студентом власного погляду, суб'єктивної оцінки предмета дослідження і у такий спосіб дає можливість нестандартного (творчого), оригінального висвітлення навчального матеріалу. Рекомендована структура есе: виклад сутності поставленої проблеми; самостійно проведений аналіз цієї проблеми з використанням сучасних економічних теорій і сучасного економічного інструментарію; висновки, які узагальнюють позицію автора з певного питання; список використаної літератури.

Есе подається викладачу як у роздрукованому вигляді на папері формату А4, так і в електронному вигляді (за допомогою системи Moodle) [20]. Технічні вимоги до оформлення есе: шрифт – Times New Roman; розмір шрифту – 14 кегль; інтервал між рядками – 1,5; абзац – 1,25 см, поля: праве, верхнє, нижнє – 20 мм, ліве – 25 мм. Есе має бути виконано українською мовою. Обсяг есе не має перевищувати 5 сторінок.

1.1. Для кожного базового терміна підберіть відповідне йому визначення (табл. 1.1)

Таблиця 1.1

Основні категорії і поняття

№ п/п	Базовий термін	Літера	Визначення
1	2	3	4
1	Мікроекономічні методи	А	Сукупність способів, прийомів і принципів пізнання суті економічних процесів на рівні окремих суб'єктів господарювання
2	Корисність	Б	Така комбінація придбаних товарів, яка максимізує корисність за певного бюджетного обмеження
3	Предмет мікроекономіки	В	Весь набір благ, який купує споживач
4	Економічна модель	Г	Процеси економічного вибору, що здійснюють суб'єкти господарювання для досягнення своїх цілей в умовах обмежень, які накладаються на їхні можливості
5	Ринковий споживчий кошик	Д	Здатність блага задовольняти потреби споживача

1	2	3	4
6	Нефункціональний попит	Е	Спрощене уявлення про економічну дійсність, яке відволікається від несуттєвих для її розуміння властивостей і взаємозв'язків, деталей та подробиць
7	Гранична корисність	Є	Попит на товар, зумовлений споживчими властивостями цього товару
8	Функціональний попит	Ж	Додаткова корисність, отримана від споживання додаткової одиниці блага або приріст сукупної корисності під час зростання споживаної кількості блага на одиницю
9	Бюджет споживача	З	Попит на товар, зумовлений факторами, не пов'язаними з самим товаром
10	Бюджетна лінія	И	Кількість грошей, яку має споживач для витрат у певний період часу
11	Рівновага споживача	І	Лінія рівних видатків. Вона зображує всі набори благ Х та Y, які споживач може придбати за свій бюджет

1.2. Тестові завдання

1. Корисність – це:

- а) кількість благ, які здатні задовольнити потреби споживача;
- б) задоволення, яке отримує людина від споживання благ;
- в) мінімальне задоволення, яке споживач може одержати від споживання благ;
- г) максимальне задоволення, яке споживач може одержати від споживання благ.

2. Закон спадної граничної корисності означає, що:

- а) корисність придбаних благ спадає у міру зростання доходу споживача;
- б) відношення граничних корисностей до ціни на предмети розкоші менші, ніж на товари першої необхідності;
- в) відношення граничних корисностей до ціни однакове для всіх товарів;
- г) корисність споживання кожної наступної одиниці блага знижується в міру зростання кількості придбаних благ.

3. Метою споживання прийнято вважати максимізацію:

- а) граничної корисності;
- б) сукупної корисності;
- в) середньої корисності;
- г) різниці між сукупною і граничною корисністю.

4. Сукупна корисність:

- а) максимізується, коли гранична корисність набуває нульового значення;
- б) збільшується зі зростанням споживання блага;
- в) є сумою задоволення від споживання певної кількості благ;
- г) усі відповіді правильні.

5. Гранична корисність – це:

- а) додаткове задоволення від споживання додаткової одиниці блага;
- б) мінімальна сума задоволення від споживання певного набору благ;
- в) середня величина задоволення від споживання певного набору благ;
- г) загальна сума задоволення від споживання певного набору благ.

6. Під рівновагою споживача розуміють ситуацію, коли:

- а) споживач не повністю використовує свій бюджет на придбання певних благ;
- б) споживач отримує максимальну корисність за певного бюджету;
- в) індивід не споживає блага нижчої якості;
- г) ціна та кількість одного блага дорівнює ціні та кількості іншого.

7. Максимум задоволення потреби досягається, коли:

- а) гранична корисність дорівнює нулю;
- б) гранична корисність максимальна;
- в) гранична корисність мінімальна;
- г) усі відповіді неправильні.

1.3. Визначте, яке з положень правильне, а яке помилкове.

Відповідь поясніть

1. Мікроекономіка встановлює взаємозв'язки між економічними процесами та створює цілісну картину функціонування економіки країни загалом.

2. Об'єктом дослідження мікроекономіки є мікроекономічний рівень господарської системи, де вступають у взаємовідносини мікроекономічні суб'єкти – домогосподарства, фірми, індивідууми та держава, в її господарських функціях.

3. Мікросистема – це система економічних відносин між суб'єктами господарювання.

4. Домогосподарство – економічна одиниця, яка складається з однієї або більше осіб, постачає економічні ресурси, якими володіє, на ринок ресурсів і одночасно виступає в ролі споживачів благ.

5. Мікроекономічний аналіз використовується тільки для дослідження предмета мікроекономіки.

6. Маржиналізм – спосіб аналізу економічних показників у постійно мінливому вигляді, тобто в динаміці.

7. Потреба – це стан незадоволення, з якого людина прагне вийти або змінити його, збільшуючи споживання благ.

1.4. Задачі

Задача 1. Припустимо, споживаються три блага: А, В, С. Гранична корисність цих благ складає: $MU_A = 200$ ют.; $MU_B = 120$ ют.; $MU_C = 90$ ют. Ціна одиниці блага складає: $P_A = 10$ грн, $P_B = 2$ грн, $P_C = 3$ грн. Визначте сумарну граничну корисність благ, що споживаються, а також середньорівноважну граничну корисність (рівновагу), що приходить на 1 грн витрат.

Приклад розв'язання задачі 1

Сумарна гранична корисність дорівнює сумі граничних корисностей благ, що споживаються: $TU = MU_A + MU_B + MU_C = 200 + 120 + 90 = 410$ (ютилів).

Середньорівноважна гранична корисність на 1 грн витрат розраховується як співвідношення граничної корисності блага на його ціну. Цей розрахунок наведено в табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Приклад розрахунку середньо рівноважної граничної корисності на 1 грн витрат

Блага	MU	P	MU / P
A	200	10	$200 / 10 = 20$
B	120	2	$120 / 2 = 60$
C	90	3	$90 / 3 = 30$

Задачі для самостійного розв'язання

Задача 2. Розв'яжіть задачу на основі наведених у табл. 1.3 даних:

- а) розрахуйте значення граничної корисності;
- б) побудуйте графіки сукупної та граничної корисності;
- в) визначте граничну корисність третього яблука;
- г) визначте, за якого значення граничної корисності споживач отримує максимум сукупної корисності.

Таблиця 1.3

Дані про споживання яблук

Кількість яблук, шт.	0	1	2	3	4	5	6	7
Сукупна корисність, ют.	0	5	9	12	14	15	15	14
Гранична корисність, ют.								

Задача 3. Ціна одиниці товару А складає 1,5 грн/од., товару Б – 1 грн/од. Споживач має на меті максимізувати корисність. Визначте граничну корисність товару А, якщо гранична корисність товару Б складає 30 ют.

Задача 4. Споживач витрачає 13 грн на тиждень на помідори та огірки. Гранична корисність помідорів для нього визначається рівнянням $30 - 2X$, де X – кількість помідорів, кг. Гранична корисність огірків становить $19 - 3Y$, де Y – кількість огірків, кг. Ціни товарів, відповідно, 2 грн та 1 грн. Яку кількість помідорів та огірків придбає раціональний споживач?

Задача 5. Функція граничної корисності від споживання товару X має вигляд $MU = 60 - 8X$, а від споживання товару Y – $MU = 56 - 4Y$. Зазвичай раціональний споживач купує 6 одиниць товару X та 12 одиниць товару Y . Гранична корисність грошей становить $1/2$. Визначте ціни товарів X та Y .

1.5. Проблемні завдання

1. Проаналізуйте проблему обмеженості ресурсів і розкрийте можливі шляхи її вирішення.

2. Що показує бюджетна лінія? Як зміниться положення бюджетної лінії, якщо грошовий дохід споживача: а) збільшиться; б) зменшиться? Якщо ціни благ, що входять до споживчого набору, зміняться одночасно та пропорційно?

1.6. Напишіть есе на одну із запропонованих тем

1. Основні принципи раціональної поведінки споживача. Обґрунтування причин того, що раціональна поведінка не завжди притаманна споживачам у реальному житті.

2. Визначення впливу рішень окремих споживачів на формування ринкового попиту.

3. Вибір споживача з ординалістських позицій.

1.7. Запитання для самодіагностики

1. Яку інформацію містить крива байдужості? Які характерні властивості кривих байдужості ви знаєте?

2. Чим визначаються конфігурація та місце розташування кривих байдужості?

3. У чому сутність поняття "гранична норма заміщення одного блага іншим"?

4. Які основні способи розрахунку MRS?

5. Як зміниться положення бюджетної лінії, якщо грошовий дохід споживача: 1) збільшиться; 2) зменшиться?

Тема 2. Закони попиту та пропозиції у ринковій економіці

2.1. Ринковий попит.

2.2. Пропозиція та основні фактори, що впливають на динаміку пропозиції.

2.3. Ринкова рівновага.

2.4. Еластичність попиту та пропозиції.

Рекомендована література: [1; 6; 23; 24].

Метою вивчення теми є формування у студентів знань щодо визначень економічних категорій попиту та пропозиції, а також умінь і навичок із розрахунку показників еластичності попиту та пропозиції, аналізу ролі факторів еластичності попиту та пропозиції, зображення ринкової рівноваги, аналіз економічної ефективності та добробуту.

Методичні рекомендації до роботи над темою 2

Виконання самостійних робіт за темою студентам слід починати з вивчення поняття "попит" і факторів, які на нього впливають. Після цього студентам слід опанувати графічні моделі індивідуального та ринкового попиту, а також винятки із закону попиту: так звані "товари Веблена" та "товари Гіффена". Студентам необхідно підготувати на практичні заняття по 3 – 4 приклади товарів Веблена.

Далі слід перейти до вивчення поняття "пропозиція" і факторів, які на неї впливають. Як і у випадку з попитом, студентам необхідно розглянути графічні моделі індивідуальної й ринкової пропозиції та проаналізувати дію закону пропозиції на прикладі двох-трьох товарів.

Для більш чіткого розуміння механізму функціонування ринкової економіки студентам необхідно також слід розглянути графічне зображення встановлення рівноважної ціни у ринковій економіці, а також вплив держави у вигляді податків і субсидій на встановлення ринкової рівноваги. З цією метою студенти мають виконати графічні вправи та розв'язати розрахункові задачі.

Завершуючи самостійну роботу над темою 2, студентам необхідно зупинитися на типах еластичності (еластичності за ціною, еластичності за доходом, перехресній еластичності), опанувати відповідні формули та розв'язати розрахункові задачі.

2.1. Для кожного базового терміна підберіть відповідне йому визначення (табл. 2.1)

Таблиця 2.1

Основні категорії і поняття

№ п/п	Базовий термін	Літера	Визначення
1	2	3	4
1	Попит	А	Та кількість благ, яку покупець, маючи гроші, готовий купити за деяку ціну
2	Крива попиту	Б	Це платоспроможна потреба
3	Закон попиту	В	З підвищенням ціни відповідно зростає і величина пропозиції
4	Пропозиція	Г	За інших рівних умов, коли ціна на товар зростає, обсяг попиту на товар зменшується

1	2	3	4
5	Закон пропозиції	Д	Кількість товарів і послуг, що виробник бажає і здатний виробити і запропонувати на ринку за певною ціною з ряду можливих протягом певного періоду
6	Ринкова рівновага	Е	Різниця між максимумом того, що готові були б заплатити споживачі і тією величиною, що вони фактично сплачують за ринковою ціною
7	Споживчий надлишок	Є	Ситуація на ринку, коли підприємці пропонують за певною ціною стільки товарів, скільки споживачі готові купити
8	Еластичність	Ж	Відношення відсоткової зміни однієї величини до відсоткової зміни іншої
9	Еластичність попиту	З	Ступінь реакції однієї величини на зміну іншої
10	Коефіцієнт еластичності	И	Міра реакції попиту на зміну будь-якого конкретного фактора, що впливає на величину попиту
11	Надлишок продавця	І	Різниця між тією величиною, що він фактично одержав, продавши товар за ринковою ціною, і тим мінімумом, на який він охоче погодився б

2.2. Тестові завдання

1. Чим можна пояснити зрушення кривої попиту на товар X:

- а) пропозиція товару X з деякої причини зменшилася;
- б) ціна товару X виросла, і як наслідок цього споживачі вирішили менше купувати цього товару;
- в) смаки споживачів викликали інтерес до товару X, і тому вони хочуть купувати його за будь-якою встановленою ціною більше, ніж раніше;
- г) ціна товару X упала, тому споживачі вирішили купувати його більше, ніж раніше?

2. Зростання цін на матеріали, необхідні для виробництва товару X, викликає:

- а) зрушення кривої попиту вгору (чи вправо);
- б) зрушення кривої пропозиції вгору (чи вліво);
- в) зрушення кривої попиту і кривої пропозиції вгору;
- г) зрушення кривої пропозиції вниз (чи вправо).

3. Цінова еластичність попиту буде вищою:

- а) у тих випадках, коли споживачі використовують цей товар із найбільшою користю для себе;

- б) чим більші альтернативні витрати виробництва товарів;
- в) чим менш необхідний товар споживачу;
- г) у жодному з перерахованих випадків.

4. Скорочення пропозиції товару веде до збільшення:

- а) попиту на взаємодоповнювальні товари;
- б) загального виторгу продавця, якщо попит на товар є еластичним за ціною;
- в) загального виторгу продавця, якщо попит на товар є нееластичним по доходу;
- г) попиту на цей товар;
- д) попиту на взаємозамінні товари.

5. Якщо попит падає, крива попиту зрушується:

- а) вниз і вліво;
- б) по обертанню годинної стрілки;
- в) вгору і вправо;
- г) проти обертанню годинної стрілки.

6. Якщо пропозиція та попит на товар зростають, то:

- а) ціна підвищиться;
- б) збільшиться загальна кількість товару;
- в) ціна залишиться стабільною;
- г) добробут суспільства зросте.

7. Удосконалення технології зміщує:

- а) криву попиту вгору та вправо;
- б) криву попиту вниз та вліво;
- в) криву пропозиції вниз та вправо;
- г) криву пропозиції вниз та вліво.

2.3. Визначте, яке з положень правильне, а яке помилкове.

Відповідь поясніть

1. Закон попиту стверджує, зазвичай, що коли ціна товару збільшується, попит на цей товар теж збільшується.
2. Попит пред'являють тільки виробники.
3. Збільшення попиту означає рух уздовж кривої попиту в напрямку, що показує зростання загальної кількості товару, що купується.
4. Падіння ціни на товар веде до зростання цін на товар-субститут.

5. Крива індивідуального попиту розташована ближче до вісі цін, чим крива ринкового попиту .

6. Закон пропозиції стверджує: якщо ціни зростають, а інші умови незмінні, то це призводить до зниження пропозиції.

7. Зрушення кривої пропозиції вправо означає, що виробники пропонують більшу кількість продукту за кожного рівня цін.

2.4. Задачі

Задача 1. Попит та пропозиція на сніданки у студентській їдальні мають такий вигляд $Q_d = 2\,400 - 100p$; $Q_s = 1\,000 + 250p$. Розрахуйте рівноважну ціну і кількість проданих сніданків за такою ціною. Турбуючись про студентів, адміністрація встановила ціну в 3 грн за сніданок. Охарактеризуйте наслідки такого рішення.

Приклад розв'язання задачі 1

Розрахуємо рівноважну ціну:

$$Q_d = Q_s \rightarrow 1\,000 + 250p = 2\,400 - 100p \rightarrow p = 4 \text{ грн,}$$

якщо $p = 3$ грн. Попит збільшиться, пропозиція зменшиться, отже, буде дефіцит сніданків.

Задача 2. У таблиці наведено дані про попит на підручники протягом року:

Цінова еластичність попиту	Обсяг попиту (шт.)	Ціна за один підручник (дол. США)	Виручка (дол. США)
	0	20	
	10	18	
	20	16	
	30	14	
	40	12	
	50	10	
	60	8	
	70	6	
	80	4	
	90	2	
	100	0	

Розрахуйте коефіцієнт цінової еластичності попиту і занесіть його у табл. 2.2.

Установить, за яких значень ціни, наведених у таблиці, має місце попит еластичний, одиничної еластичності та нееластичний.

Визначте суму виторгу за підручники за кожної зміни ціни; отримані дані занесіть у таблицю.

Приклад розв'язання задачі 2

Цінова еластичність попиту	Обсяг попиту (шт.)	Ціна за один підручник (дол. США)	Виручка (дол. США)
–	0	20	0
19	10	18	180
5,67	20	16	320
3	30	14	420
1,86	40	12	480
1,22	50	10	500
0,82	60	8	480
0,54	70	6	420
0,33	80	4	320
0,18	90	2	180
0,05	100	0	0

Еластичній – от 20 до 10 дол. США, одиничній – 10, нееластичний – від 10 до 0.

Задачі для самостійного розв'язання

Задача 3. Формула попиту: $Q_d = 11 - p$. Формула пропозиції: $Q_s = 2p - 4$. Знайдіть рівноважний обсяг та рівноважну ціну товару. Визначте розмір надлишку (дефіциту) пропозиції за ціни 4. Побудуйте графік обсягу продажів.

Задача 4. Крива попиту на товар описується наступним рівнянням: $Q_d = 600 - P$, а крива пропозиції: $Q_s = 300 + 4P$, де Q_d – обсяг попиту на місяць, Q_s – місячний обсяг пропозиції, P – ціна товару. Які рівноважні ціна й обсяг товару? Припустимо, що "стеля" ціни складе 10 грн, підрахуйте розміри в цьому випадку дефіциту чи надлишку, що виник.

2.5. Проблемні завдання

1. Один із парламентарів так пояснив можливі ефекти нещодавно впровадженого податку на товари споживання своїм розлюченим виборцям: "Ефект податку на товари споживання, на перший погляд, призведе до збільшення ціни для споживача. Але збільшення ціни зменшить попит. А зменшення попиту зменшить ціну. Отже, не можна заздалегідь стверджувати, чи справді податок збільшить ціни". Якби ви були одним із його виборців, то як оцінили б його аргументи? Чому?

2. Визначте, як впливають перераховані в поданій таблиці зміни на попит та пропозицію. Напроти кожного варіанта змін укажіть характер можливих змін: зрушення кривої попиту, рух уздовж кривої попиту, зрушення кривої пропозиції, рух уздовж кривої пропозиції:

№ п/п	Зміна	Крива попиту	Крива пропозиції
1	Зміна цін конкурентних товарів		
2	Упровадження нової технології		
3	Зміна моди на товар		
4	Зміна споживчих доходів		

2.6. Напишіть есе на одну із запропонованих тем

1. Вплив нецінових детермінант попиту на ринкову рівновагу в Україні.
2. Вплив держави на встановлення ринкової рівноваги.
3. Діагностика ринкової рівноваги за Маршаллом і за Вальрасом.

2.7. Запитання для самодіагностики

1. Чому крива попиту має низхідний характер?
2. Чому крива пропозиції має висхідний характер?
3. Чим відрізняється величина попиту від самого попиту?
4. Які фактори впливають на пропозицію на туристичному ринку?
5. Які види еластичності попиту вам відомі? Як вони розрізняються?

Тема 3. Теорія граничних продуктів та мікроекономічна модель підприємства. Витрати виробництва і прибуток

3.1. Підприємство як суб'єкт ринкових відносин.

3.2. Виробнича функція.

3.3. Поняття і види витрат. Витрати виробництва у короткотерміновому та довготерміновому періоді.

3.4. Сутність і види прибутку.

Рекомендована література: [1; 6; 7; 9; 23; 24].

Метою вивчення теми є формування у студентів знань щодо визначень економічних категорій підприємства та витрат виробництва, а також умінь і навичок із розрахунку видів витрат, аналізу виробничої функції, зображення із окості та ізокванти, розрахунок граничної норми технічного заміщення.

Методичні рекомендації до робіт за темою 3

Виконання самостійних робіт за темою 3 студентам слід починати з вивчення поняття підприємства та витрат виробництва.

Головною метою підприємства є створення товарів або надання послуг, що відповідають потребам суспільства, а також отримання максимального прибутку в довгостроковій перспективі.

Виробниче підприємство виконує такі основні функції: виробничі, комерційні, управлінські, соціальні тощо.

В економічній літературі найбільш розповсюдженими класифікаціями підприємств в умовах ринкової економіки є: за формами власності; за формами організації; за сферами діяльності; за розмірами.

Відповідно до сфери діяльності – промислові, комерційні, будівельні підприємства, підприємства громадського харчування тощо.

Важливою є класифікація підприємств за формою власності, де відповідно до чинного законодавства виділяють: приватні, колективні, державні та підприємства, що є власністю іноземців.

Прибуток є кінцевим фінансовим результатом, що характеризує виробничо-господарську діяльність усього підприємства, що є основою економічного розвитку підприємства.

Самостійного опрацювання студентами потребують і питання, пов'язані з визначенням оптимального співвідношення ресурсів, а також економічної і технологічної ефективності виробництва. Для цього студентам слід звернутися до [1; 7; 9].

Завершуючи самостійну роботу над темою 3, студентам необхідно написати есе на одну із запропонованих тем.

3.1. Для кожного базового терміна підберіть відповідне йому визначення (табл. 3.1)

Таблиця 3.1

Основні категорії і поняття

№ п/п	Базовий термін	Літера	Визначення
1	Ізокванта	А	Витрати на зарплату керівника персоналу, охорони, відсотки за кредитами, амортизація устаткування
2	Постійні витрати	Б	Різних обсягів продукту, які можна зробити за заданих кількостей ресурсів
3	Неявні витрати	В	Сукупні витрати на одиницю продукції
4	Середні витрати	Г	Створення максимальної кількості благ для споживачів для подальшого отримання прибутку
5	Виробнича функція	Д	Альтернативні витрати використання ресурсів, що є власністю фірми
6	Прибуток	Е	Різниця між загальною виручкою від реалізації продукції та загальними витратами, що здійснені в ході її виробництва
7	Нормальний прибуток	Є	Це плата підприємцю за використання у виробництві його підприємницьких здібностей, достатня, щоб утримати його в цьому виді бізнесу
8	Довгостроковий період	Ж	Геометричне місце точок, кожна з яких характеризує комбінацію двох факторів виробництва за певного рівня їхніх цін та за фіксованого рівня витрат
9	Ізокоста	З	Період часу, протягом якого обсяг виробництва може бути змінений за рахунок використання усього комплексу факторів виробництва, у тому числі й нових виробничих потужностей
10	Зростальний ефект масштабу	И	Загальна кількість продукції, виробленої всіма одиницями змінного фактора виробництва за деякий період
11	Сукупний продукт	І	Має місце, коли темпи зростання обсягів виробництва перевищують темпи зростання обсягів ресурсів

3.2. Тестові завдання

1. Ізокванта ілюструє:

- а) криву загального обсягу продукту;
- б) виробничу функцію;
- в) різні обсяги продукту, які можна зробити за заданими кількостями ресурсів;
- г) криву середнього продукту.

2. Взаємозв'язок між усіма можливими варіантами сполучень факторів виробництва й обсягом продукції, що випускається, виражається за допомогою:

- а) кривої виробничих можливостей;
- б) кривої загального обсягу випуску продукту;
- в) виробничої функції;
- г) еластичності пропозиції.

3. Витрати в економічному розумінні (економічні витрати):

- а) містять у собі явні та неявні витрати, у тому числі нормальний прибуток;
- б) містять у собі явні витрати, але не містять неявні;
- в) містять у собі неявні витрати, але не містять явні;
- г) не містять у собі ні явні, ні неявні витрати.

4. Яке з наступних тверджень є правильним:

- а) бухгалтерські витрати + економічні витрати = нормальний прибуток;
- б) економічний прибуток – бухгалтерський прибуток = явні витрати;
- в) бухгалтерський прибуток – неявні витрати = економічний прибуток;
- г) економічний прибуток – неявні витрати = бухгалтерський прибуток?

5. Середні загальні витрати виробництва продукції досягають мінімального значення за такого обсягу виробництва, коли:

- а) $AVC = TFC$;
- б) прибуток буде максимальний;
- в) $MC = AVC$;
- г) $MC = ATC$.

6. Яке визначення найбільш точно відповідає поняттю "нормальний прибуток":

- а) прибуток, отриманий фірмою, якщо $MC = MR$;
- б) прибуток, отриманий типовою фірмою в галузі;
- в) прибуток, який фірма отримала б за нормального ведення справ;
- г) мінімальний прибуток для того, щоб фірма залишилася в галузі?

7. Якщо AVC скорочуються в міру зростання обсягу виробництва, то:

- а) MC також мають скорочуватися;
- б) TFC також мають скорочуватися;
- в) TC також мають скорочуватися;
- г) MC мають бути нижчі, ніж AVC.

3.3. Визначте, яке з положень правильне, а яке помилкове.

Відповідь поясніть

1. Метою діяльності підприємства є отримання прибутку.

2. Факторами виробництва є праця, капітал та підприємницькі здібності.

3. Середній продукт продовжує зростати доти, поки збільшується граничний продукт.

4. Зростаюча віддача від масштабу виникає тоді, коли обсяг виробництва зростає пропорційно зростанню витрат.

5. Середній продукт досягає максимального рівня до того, як сукупний продукт стає максимальним.

6. Сукупний продукт досягає максимального рівня, коли граничний продукт дорівнює нулю.

7. Середній продукт починає знижуватися, коли граничний продукт стає негативною величиною.

3.4. Задачі

Задача 1. У таблиці наведено дані про загальні витрати фірми в довгостроковому періоді:

Обсяг виробництва (шт. у тиждень)	Витрати (ум. од.)		
	загальні	середні	граничні
0	0	–	–
1	32	–	–
2	48	–	–
3	82	–	–
4	140	–	–
5	228	–	–
6	352	–	–

1. Визначте величину довгострокових середніх витрат і довгострокових граничних витрат.

2. За якого обсягу виробництва довгострокові граничні витрати будуть мінімальними?

3. За якого обсягу довгострокові граничні витрати будуть дорівнювати довгостроковим середнім витратам?

Приклад розв'язання задачі 1

Обсяг виробництва (шт. у тиждень)	Витрати (ум. од.)		
	загальні	середні	граничні
0	0	–	–
1	32	32	32
2	48	24	16
3	82	27,3	34
4	140	35	58
5	228	45,6	88
6	352	58,7	124

Задача 2. У таблиці наведено деякі значення витрат. Розрахуйте значення відсутніх показників:

Q	AFC	VC	AC	MC	TC
0					100
10			20		
20	5				
30		300		11	
40		420			
50	2		14		

Приклад розв'язання задачі 2

Q	AFC	VC	AC	MC	TC
0	-	-	-	-	100
10	10	100	20	10	200
20	5	190	14,50	9	290
30	3,33	300	13,33	11	400
40	2,50	420	13	12	520
50	2	600	14	18	700

$FC = 100.$

Задачі для самостійного розв'язання

Задача 3. Підприємець володіє підприємством. Він має двох майстрів-закрійників із загальною річною зарплатою 14 000 грн, шість швачок із загальною річною зарплатою 26 000 грн, платить за оренду приміщення 6 000 грн, страхові платежі складають 600 грн, а тканини і все необхідне інше обходиться йому в 42 000 грн на рік. Якщо він купив би на ці 88 600 грн цінні папери, він міг би отримати 8 860 грн у вигляді дивідендів. Свій підприємницький талант він оцінює в 5 500 грн. Йому пропонували місце майстра – закрійника із зарплатою у 12 000 грн на рік. Річний дохід від продажу одягу складає 150 000 грн.

Підрахуйте бухгалтерський та економічний прибуток.

Задача 4. Фірма планує випустити підручник з економіки. Середні витрати на виробництво книги складають: 4 грн + 4000 грн / Q, де Q – кількість підручників, вироблених за рік. Планована ціна книги – 8 грн. Яким має бути річний тираж підручника відповідно до точки беззбитковості?

Задача 5. Підприємство працює по технології, що відображається виробничою функцією $K_{пр} = C^{0,6} \times K^{0,4}$. Водночас вартість робочої сили – 8 грн, а ціна капіталу – 16 грн. Визначте середню продуктивність праці, якщо підприємство знаходиться у стані рівноваги.

3.5. Проблемні завдання

1. Молода людина відкрила власну справу, стала підприємцем. Чи має ця людина внутрішні витрати, якщо у підприємця немає власного капіталу, а він узяв кредит, немає власної нерухомості та до відкриття власного бізнесу підприємець ніде не працював? Доведіть.

2. Якщо ваше підприємство забезпечує таке співвідношення ресурсів, яке дає йому максимальний прибуток, чи забезпечуються за цих умов мінімальні витрати?

3.6. Напишіть есе на одну із запропонованих тем

1. Економічна природа витрат.
2. Позитивні та негативні риси підприємництва.
3. Проблеми підвищення прибутку підприємства.

3.7. Запитання для самодіагностики

1. Які властивості ізоквант вам відомі?
2. Що показує і як розраховується гранична норма технологічного заміщення?
3. Яка існує залежність у виробництві з одним змінним фактором?
4. Чи діє закон спадної продуктивності факторів виробництва для туристичних підприємств?
5. Розкрийте особливості та відмінні риси постійних і змінних витрат?

Тема 4. Теорія ринкових структур

4.1. Ринок досконалої конкуренції. Модель досконалої конкуренції та її характерні ознаки.

4.2. Монопольний ринок. Модель чистої монополії та її характерні ознаки.

4.3. Ринок монополістичної конкуренції. Модель ринку монополістичної конкуренції та її характерні ознаки.

4.4. Олігополістична структура ринку. Ціноутворення і визначення обсягів виробництва в умовах олігополії.

Рекомендована література: [1; 7; 16; 22; 23].

Метою вивчення теми є формування у студентів знань щодо визначень економічних категорій ринкових структур, а також умінь та навичок із розрахунку оптимальної ціни та оптимального обсягу, аналізу виробничої діяльності в моделях ринку в коротко- та довгостроковому періодах.

Методичні рекомендації до робіт за темою 4

Виконання самостійних робіт за темою 4 студентам слід починати з розуміння необхідності конкуренції.

Конкуренція – економічне змагання за досягнення кращих результатів у сфері будь-якої діяльності, боротьба товаровиробників за найбільш вигідні умови господарювання, одержання максимального прибутку. В економічній літературі існують різні класифікації форм конкуренції.

Так залежно від сфери дії розрізняють внутрішньогалузеву, міжгалузеву та міжнародну конкуренції.

Конкуренцію також можна поділити на досконалу та недосконалу.

Згідно з цими двома формами конкуренції в економічній літературі відокремлюються чотири моделі ринку: 1) чиста конкуренція; 2) монополістична конкуренція; 3) олігополія; 4) чиста монополія.

Для більш глибокого розуміння цих питань студентам слід виконати розрахункові задачі. Ці питання досить докладно висвітлені у [7].

Завершуючи самостійну роботу над темою 7, студентам необхідно написати есе на одну із запропонованих тем.

4.1. Для кожного базового терміна підберіть відповідне йому визначення (табл. 4.1)

Таблиця 4.1

Основні категорії і поняття

№ п/п	Базовий термін	Літера	Визначення
1	2	3	4
1	Таємна змова	А	Тип конкурентного ринку, на якому діє єдиний виробник економічного блага, що не має близьких замінників та вступ на ринок конкуруючих фірм заблокований
2	Цінова дискримінація	Б	Негласна угода про ціни, перерозподіл ринків збуту, збереження високих бар'єрів для вступу в галузь
3	Цінова війна	В	Це цикл поступового зниження цін з метою усунення конкурентів із ринку
4	Монополія	Г	Тип конкурентного ринку, на якому діє єдиний покупець економічного блага, який утворює монополію з боку покупця (попиту)
5	Картель	Д	Це офіційно укладена угода між фірмами про узгодження цін, галузевого обсягу випуску та квоти кожного учасника, зі збереженням членами картелю своєї фінансово-економічної самостійності
6	Індекс Лернера	Е	Показник, що характеризує ступінь монополізації ринку, враховуючи відносну "націнку" виробника
7	Монопсонія	Є	Це політика держави, спрямована на регулювання діяльності наявних монопольних утворень та контроль за виникненням нових монопольних структур

1	2	3	4
8	Антимонopolьна політика	Ж	Тип конкурентного ринку, на якому діє безліч продавців стандартної продукції, кожен із яких не може впливати на ринкову ціну, а вступ у галузь є вільним
9	Досконала конкуренція	З	Продаж того самого товару різним покупцям за різними цінами
10	Модель Курно	И	Надання товару відмінних властивостей з метою підвищення обсягів його реалізації
11	Диференціація продукції	І	Це модель, що аналізує перерозподіл обсягів виробництва між двома фірмами (при дуополії)

4.2. Тестові завдання

1. Що з переліченого є умовою лише досконалої конкуренції:

- а) фірма не має ринкову владу;
- б) фірма максимізує прибуток;
- в) фірма отримує економічний прибуток у довгостроковій перспективі;
- г) лінія попиту має вигляд лінії середнього виторгу фірми?

2. В умовах досконалої конкуренції ціна дорівнює мінімальним середнім витратам:

- а) у короткотривалому періоді;
- б) у довготривалому періоді;
- в) завжди;
- г) ніколи.

3. Фірма-монополіст, відрізняючись від конкурентної фірми:

- а) може назначити абияку ціну на свій продукт;
- б) максимізує прибуток, якщо граничний дохід дорівнює граничним витратам;
- в) може виробити абиякий обсяг продукції і продати її за будь-якою ціною;
- г) за заданою кривою ринкового попиту може вибрати комбінацію ціни.

4. Характерними рисами монополістичної конкуренції є:

- а) відсутність залежності прибутку учасників від рішень керівництва однієї з фірм;
- б) диференціація продукту, що випускається;

в) крива попиту менш еластична, ніж крива попиту на продукт конкурентного виробника;

г) усі відповіді правильні.

5. Монополістична конкуренція характеризується тим, що:

а) фірми не можуть вільно входити в ринок і виходити з нього;

б) на ринку діє невелика кількість фірм;

в) фірми, що діють на ринку, випускають диференційну продукцію;

г) фірми, що діють на ринку, не володіють повною інформацією про ринкові умови.

6. Цінова дискримінація – це:

а) продаж за різними цінами однієї і тієї ж продукції різним покупцям;

б) відмінності в оплаті праці за національністю або статтю;

в) збільшення ціни на товар більш високої якості;

г) усі відповіді неправильні.

7. На ринку монополістичної конкуренції:

а) окремий покупець може впливати на ціну продукції;

б) реклама не відіграє суттєвої ролі;

в) товари відрізняються за умовами продажу та виконанням;

г) виробники мають однаковий доступ до інформації.

4.3. Визначте, яке з положень правильне, а яке помилкове.

Відповідь поясніть

1. Характерною особливістю ринку досконалої конкуренції є наявність великої кількості різноманітних товарів.

2. Крива попиту на продукцію досконалої конкурентної фірми характеризується абсолютною ціновою еластичністю.

3. Для конкурентної фірми ціна продукту дорівнює одночасно середньому і граничному доходу.

4. На досконалому конкурентному ринку окремий продавець не може вплинути на ринкову ціну, як би він не намагався змінити випуск продукції чи знизити ціну на власну продукцію.

5. Якщо галузь знаходиться в рівновазі у довгостроковому періоді, економічний прибуток фірми дорівнює нулю.

6. Крива попиту для конкурентної фірми має від'ємний нахил.

7. Крива пропозиції конкурентної фірми має вигляд горизонтальної лінії.

4.4. Практичні завдання

Завдання 1. У таблиці подано функцію сукупних витрат конкурентної фірми:

Випуск продукції (в од.)	0	1	2	3	4	5
Сукупні витрати (у грн)	10	12	16	22	30	40

Якщо галузь містить 1 000 фірм, і кожна з них має таку ж функцію витрат, то як виразити функцію ринкової пропозиції? Для відповіді використайте таблицю:

Ціна (в грн)	3	5	7	9
Обсяг пропозиції (в од.)				

Якою буде рівноважна ціна товару?

Завдання 2. На рис. 4.1 наведено криві доходу і витрат монополіста.

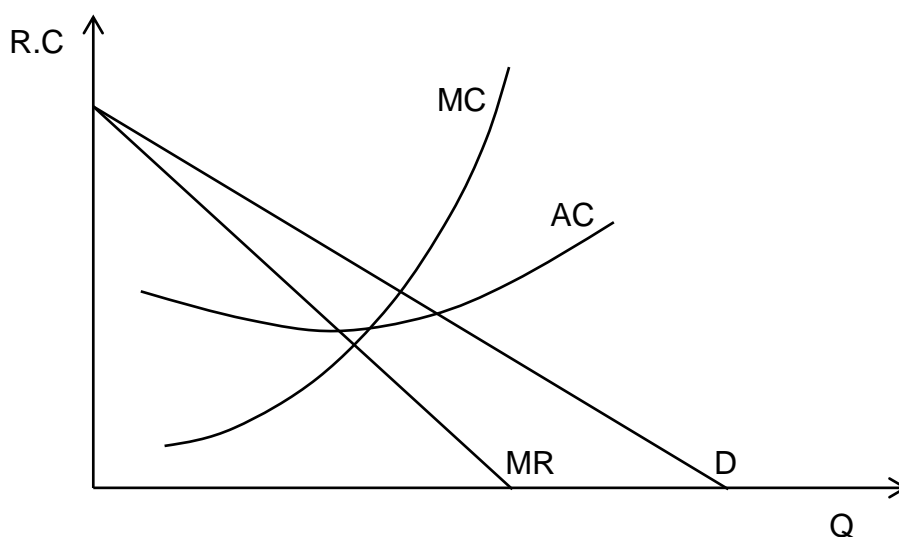

Рис. 4.1. Криві доходу і витрат монополіста

Відмітьте на графіку: обсяг випуску, який дає максимум прибутку; ціну, за якою монополіст буде продавати цей обсяг випуску; площу, яка відображає прибуток монополії.

Завдання 3. Функція середніх витрат фірми – монополістичного конкурента на своєму ринку: $AC = 3Q - 2$. Залишковий ринковий попит

на продукцію фірми: $Q = 52 - 2P$. Після проведеної рекламної кампанії, витрати на яку склали $C_{\text{рекл}} = 0,5Q^2 + 6Q$, залишковий попит збільшився і склав $Q = 104 - 2P$. Визначте прибуток фірми до і після проведення рекламної компанії і зробіть висновки щодо її ефективності.

Завдання 4. У таблиці подано інформацію про витрати та доходи фірми-монополіста:

Q	TVC	TC	ATC	MC	P	TR	MR
0	0	150			200	0	
1	110			110	175		
2		320				300	
3		366			135		
4	250					480	
5		445			105		
6	360				90		

Заповніть відсутні дані в таблиці. Який прибуток або збитки отримує фірма у рівноважному стані?

Завдання 5. Класифікація відмінностей між будівельниками і дантистами. Кілька років тому хімічна компанія продавала пластиковий прес-порошок (метилметакрилат) двом видам споживачів: будівельним компаніям і дантистам. Порошок був однаковим за винятком того, що у порошок, призначений будівельним компаніям, додавався арсен, і ціна порошку, призначеного дантистам, була у 25 разів вища.

Який економічний принцип використано в цьому випадку?

4.5. Напишіть есе на одну із запропонованих тем

1. Порівняльна характеристика моделей ринку.
2. Позитивні та негативні риси реклами.
3. Проблеми підвищення конкурентоспроможності підприємства.

4.6. Питання для самодіагностики

1. Який вигляд має крива попиту для конкурентної фірми?
2. Які особливості формування граничного та середнього доходу конкурентної фірми вам відомі?

3. Що таке "беззбитковість підприємства"?

4. Які підходи до визначення оптимального обсягу виробництва конкурентної фірми, яка максимізує прибуток у короткостроковому періоді, вам відомі?

5. За яких умов конкурентна туристична фірма може продовжувати функціонувати, навіть якщо несе збитки?

Змістовий модуль 2

Основні проблеми макроекономіки

Тема 5. Макроекономічні показники в системі національних рахунків

5.1. Предмет макроекономіки. Роль макроекономіки.

5.2. Валовий внутрішній продукт (ВВП) і методи його обчислення. Валовий національний дохід (ВНД).

5.3. Основні макроекономічні показники доходу. Національне багатство.

5.4. Циклічність та економічне зростання.

Рекомендована література: [2; 5; 6; 23].

Метою вивчення теми є набуття компетентності здібності формування сутності, цілей і результатів макроекономіки, формування компетентності знань про сучасну методичку підрахунку макроекономічних показників, а також здатності до аналізу основних показників вимірювання кінцевих результатів функціонування національної економіки.

Методичні рекомендації до робіт за темою 5

Виконання робіт за темою 5 студентам слід починати з розгляду еволюції наукових поглядів економістів на предмет. Важливо також самостійно розглянути відмінності між предметом економічної теорії, мікроекономіки, макроекономіки, політичної економії й економіксу. З цією метою студентам слід виконати відповідну аналітичну вправу.

Для більш глибокого розуміння означених питань студенти мають виконати відповідну вправу та розв'язати розрахункові задачі. Також сту-

дентам необхідно опанувати сучасні методи економічного аналізу (граничний, функціональний, рівноважний, ранжування) та підготувати на практичні заняття по 2 – 3 приклади використання цих методів в економічній практиці.

Результатом функціонування суспільного виробництва є суспільний продукт. Із погляду матеріально-речового змісту суспільний продукт – це маса різних товарів, створених робітником у різних галузях виробництва.

Усю масу матеріальних благ, які входять у суспільний продукт, можна розділити на засоби виробництва та предмети споживання.

Методи розрахунку структури сукупного суспільного продукту:

1. Система національних рахунків (СНР).
2. Система балансу народного господарства (СБНГ).

СНР – це міжнародний стандарт оцінювання основних макропоказників, таких як: валовий внутрішній продукт (ВВП), валовий національний дохід (ВНД), чистий національний дохід (ЧНД), національний дохід (НД).

Національне багатство – це сукупність створюваних працею матеріальних благ накопичених суспільством за весь період минулого розвитку, а також нематеріальних цінностей і природних ресурсів, залучених у господарську діяльність.

Масштаби, структура та якісний рівень національного багатства визначають економічну могутність країни, потенціал її подальшого соціально-економічного розвитку.

5.1. Для кожного базового терміна підберіть відповідне йому визначення (табл. 5.1)

Таблиця 5.1

Основні категорії і поняття

№ п/п	Базовий термін	Літера	Визначення
1	2	3	4
1	Макроекономічна модель	А	Це економічні операції, через які одні інституціональні одиниці безоплатно передають іншим інституціональним одиницям товари, послуги, активи або права власності
2	Трансферти	Б	ВВП у порівнянних цінах, тобто цінах базисного періоду

1	2	3	4
3	Реальний ВВП	В	Спрощене відображення економічної системи та її складових
4	Пропозиція	Г	Галузь науки, що досліджує закономірності функціонування й тенденції розвитку національної економіки загалом, а також інструменти й методи її регулювання
5	Макроекономіка	Д	Галузь науки, що досліджує закономірності функціонування й тенденції розвитку національної економіки загалом, а також інструменти й методи її регулювання
6	Державне регулювання економіки	Е	Цілеспрямована діяльність держави з правових, економічних і соціальних передумов, необхідних для ефективного функціонування ринкового механізму й мінімізації його негативних наслідків
7	Економічна система	Є	Це конкретний інструментарій наукового дослідження
8	Метод макроекономіки	Ж	Вартість кінцевої продукції, зробленої резидентами цієї країни за певний період часу
9	ВВП (валовий внутрішній продукт)	З	Це певним чином упорядкована система зв'язків між виробниками й споживачами матеріальних і нематеріальних благ і послуг
10	Національне багатство	И	Підраховується в цінах поточного року
11	Номинальний ВВП	І	Це сума активів, які є власністю домогосподарств, фірм і держави, накопичених суспільством за всю історію його існування

5.2. Тестові завдання

1. Якщо досліджується економіка як цілісна система, то це аналіз:

- а) мікроекономічний;
- б) макроекономічний;
- в) позитивний;
- г) нормативний.

2. До цілей макроекономіки належить:

- а) досягнення повної зайнятості;
- б) підтримка економічного зростання;
- в) економічна безпека;
- г) економічна ефективність.

3. Позитивна макроекономіка вивчає:

- а) "що є";
- б) "що має бути";
- в) позитивні тенденції економічного розвитку;
- г) методи державного регулювання економіки.

4. Економічними суб'єктами макроекономіки є:

- а) домогосподарства й держава;
- б) закордонний сектор, як найважливіша частина торговельної політики держави, та фірми;
- в) домогосподарства й закордонний сектор;
- г) немає правильної відповіді.

5. Методи, властиві тільки макроекономічному аналізу, – це:

- а) дедукція й індукція;
- б) агрегування та моделювання;
- в) аналіз і синтез;
- г) діалектичний та історичний.

6. Яка з перелічених економічних цілей має точний кількісний вимір:

- а) економічна гарантія;
- б) повна зайнятість;
- в) економічна свобода;
- г) справедливий розподіл доходу.

7. Що з переліченого не вивчає макроекономіка:

- а) виробництво в масштабі всієї економіки;
- б) кількість зайнятих у народному господарстві;
- в) загальний рівень цін;
- г) виробництво бавовни та динаміку її ціни.

5.3. Визначте, яке з положень правильне, а яке помилкове.

Відповідь поясніть

1. Макроекономіка – це галузь науки, що досліджує закономірності функціонування й тенденції розвитку національної економіки загалом.

2. Взаємодії між економічними суб'єктами розглядаються через систему взаємозалежних ринків.

3. Макроекономіка вивчає агреговані показники, що характеризують тенденції розвитку економіки загалом : національний дохід, загальний

рівень цін, загальні обсяги зайнятості й обсяги інвестицій, темпи економічного зростання.

4. Основні суб'єкти ринкової економіки (виробники й споживачі) також розглядаються як агреговані сукупності.

5. До суб'єктів макроекономіки входять сукупний виробник, сукупний споживач, держава і зарубіжжя.

6. Предметом макроекономіки є механізм функціонування конкретного суб'єкта господарювання.

7. Об'єктом макроекономічного аналізу є суб'єкт господарювання.

5.4. Задачі

Задача 1. Розрахуйте ВВП країни, якщо її економіка характеризується такими даними (млрд євро): валові інвестиції – 28, рента – 15, особисті видатки на споживання – 70, державні видатки – 21, експорт – 5, імпорт – 7, трансферти – 3, амортизація – 5.

Приклад розв'язання задачі 1

Згідно з умовами задачі 1 даних достатньо тільки для розрахунку ВВП за методом кінцевого використання (за витратами) за допомогою формули:

$$\begin{aligned} \text{ВВП} &= C + I + G + X; \\ \text{ВВП} &= 70 + 28 + (21 - 3) + (5 - 7) = 114 \text{ (млрд євро)}. \end{aligned}$$

Оскільки державні видатки складаються з державних закупівель товарів та послуг і трансфертів, ми маємо зменшити їх на величину трансфертів, щоб уникнути подвійного рахунку.

У цій задачі є надлишкові дані, які не використовуються під час розрахунків ВВП за витратами – рента та амортизація.

Задача 2. Визначте темпи приросту реального ВВП у поточному році, якщо відомо, що номінальний ВВП країни у базовому році складав 157 ум. од, а в поточному році – 178 ум. од. Дефлятор ВВП поточного року дорівнює 103,2 %.

1. Розрахуйте коефіцієнт цінової еластичності попиту і занесіть його у таблицю.

2. Установіть, за яких значень ціни, наведених у таблиці, має місце попит еластичний, одиничної еластичності та нееластичний.

3. Визначте суму виторгу за підручники за кожної зміни ціни; отримані дані занесіть у таблицю.

Приклад розв'язання задачі 2

Темп приросту реального ВВП у поточному році знаходимо за формулою:

$$T_n = ((\text{ВВП}^1_p - \text{ВВП}^0_p) / \text{ВВП}^0_p) \times 100 \%,$$

де ВВП^1_p – реальний ВВП поточного року,

ВВП^0_p – реальний ВВП базового року.

Реальний ВВП поточного року знаходимо за формулою:

$$\text{ВВП}^1_p = \text{ВВП}^1_n / D^1 = 178 / 1,032 = 172,481 \text{ (ум. од.)}.$$

У базовому році реальні та номінальні величини є рівними між собою (відсутня інфляція), тому:

$$\text{ВВП}^0_p = \text{ВВП}^0_n = 157 \text{ ум. од.}$$

Звідси знаходимо темп приросту реального ВВП у поточному році:

$$T_n = (172,481 - 157) / 157 \times 100 \% = 9,861 \%$$

Задачі для самостійного розв'язання

Задача 3. Розрахуйте ВВП країни як суму видатків і суму доходів, якщо компоненти ВВП (млрд євро) за певний рік складають: чисті інвестиції – 18, рента – 6, державні закупівлі товарів та послуг – 11, амортизація – 8, особисті видатки на споживання – 27, прибуток акціонерних підприємств – 20, непрямі податки на бізнес – 3, чистий експорт – (–5), відсотки – 2, заробітна плата – 12, доходи індивідуальних власників – 3, трансферти – 3.

Задача 4. Розрахуйте ВВП за виробничим методом, якщо економіка країни характеризується такими даними (млрд євро): валовий випуск – 415, матеріальні витрати – 180, продуктові податки – 18, субсидії – 7.

Задача 5. Розрахуйте величину чистого експорту країни, якщо відомо, що компоненти ВВП складають (ум. од.): споживчі витрати – 87,

державні витрати – 35, чисті інвестиції – 15, трансферти – 5, амортизація – 7. ВНД країни за той же період становив 129 ум. од., а чисті іноземні факторні доходи, зароблені за кордоном, – 7 ум. од.

5.5. Проблемні завдання

1. Чи зміниться ВВП України, якщо турист з Італії вип'є в Київському ресторані "Українські страви" бокал білого іспанського вина? Відповідь обґрунтуйте.

2. На території Польщі працюють спеціалісти з України. Чи скорочується ВВП Польщі тому що вони пересилають значну частину своїх заробітків додому? Поясніть ситуацію.

5.6. Напишіть есе на одну із запропонованих тем

1. Проблема тіньової економіки в Україні та її вплив на економічний розвиток і його показники.

2. Вплив держави на регулювання макроекономічних процесів.

3. Динаміка ВВП України.

5.7. Питання для самодіагностики

1. Чому крива попиту має низхідний характер?

2. Сформулюйте сутність методу доданої вартості.

3. Побудуйте схему ВВП за доходами і видатками.

4. Які показники використовують для оцінювання рівня життя?

5. Що таке трансфертні платежі та чи вносять їх до розрахунків ВВП?

Тема 6. Споживання домогосподарств та приватні інвестиції. Макроекономічна рівновага

6.1. Споживання, заощадження, інвестиції.

6.2. Макроекономічна рівновага "AD – AS".

6.3. Модель макроекономічної рівноваги "витрати – випуск".

6.4. Модель макроекономічної рівноваги "вилучення – ін'єкції".

Рекомендована література: [2; 5; 6; 23].

Метою теми є формування у студентів компетенції щодо аналізу понять сукупного попиту та пропозиції, макроекономічної рівноваги; щодо аналізу споживання й заощаджень домогосподарств, а також умінь і навичок із визначення коефіцієнтів і факторів доходу домогосподарств; щодо заощаджень та інвестицій, а також уміння й навички із визначення прибутковості інвестиційних проєктів.

Методичні рекомендації до робіт за темою 6

Виконання самостійних робіт за темою 6 студентам слід починати з вивчення поняття "домогосподарство".

Домогосподарство (household) – суб'єкт економіки, що складається з одного провідного самостійного домогосподарства індивіда або, найчастіше, групи людей, що живуть разом і ведуть спільне господарство.

Домогосподарство як суб'єкт економіки виконує ряд функцій: споживчу, ощадно-інвестиційну, господарсько-побутову, відтворювальну.

Для більш глибокого розуміння означених питань студенти мають виконати відповідну вправу та розв'язати розрахункові задачі. Також студентам необхідно опанувати сучасні методи економічного аналізу (граничний, функціональний, рівноважний, ранжування) та підготувати на практичні заняття по 2 – 3 приклади використання цих методів в економічній практиці.

Виконання робіт за темою студентам слід починати з вивчення поняття "сукупний попит" і факторів, які на нього впливають.

Далі слід перейти до вивчення поняття "сукупна пропозиція" і факторів, які на неї впливають. Як і у випадку з сукупним попитом, студентам необхідно розглянути графічні моделі.

Для більш чіткого розуміння механізму функціонування ринкової економіки студентам необхідно також слід розглянути графічне зображення встановлення рівноважної ціни у ринковій економіці, а також вплив держави у вигляді податків і субсидій на встановлення ринкової рівноваги. З цією метою студенти мають виконати графічні вправи та розв'язати розрахункові задачі.

6.1. Для кожного базового терміна підберіть відповідне йому визначення (табл. 6.1)

Таблиця 6.1

Основні категорії і поняття

№ п/п	Базовий термін	Літера	Визначення
1	Сукупний попит	А	Такий стан економіки, за якого сукупні видатки дорівнюють сукупним доходам, або величина сукупного попиту дорівнює величині сукупної пропозиції
2	Макроекономічна рівновага	Б	Сума всіх видатків макроекономічних суб'єктів (населення, підприємств, держави й зовнішнього сектора – закордону) на придбання кінцевих товарів і послуг, які створені в національній економіці
3	Крива сукупної пропозиції	В	Це обсяг товарів і послуг, що фірми готові продавати за кожного можливого рівня цін, часто використовується як синонім валового внутрішнього продукту
4	Сукупна пропозиція	Г	Лінія, що показує, який обсяг реального національного виробництва підприємці згодні продавати за кожного можливого рівня цін в економіці
5	Крива сукупного попиту	Д	Це коефіцієнт, що показує залежність зміни доходу від зміни автономних інвестицій
6	Мультиплікатор інвестицій	Е	Лінія, що показує величину реальних видатків всіх макроекономічних суб'єктів для кожного можливого рівня цін і демонструє зворотну залежність між загальним рівнем цін і реальним обсягом національного виробництва
7	Споживання домогосподарств	Є	Це частина доходу, що не споживається зараз, або відстрочене (відкладене) споживання
8	Інвестиції	Ж	Це видатки домогосподарств на споживчі товари й послуги
9	Заощадження домогосподарств	З	Це графік фактичного розподілу доходів між родинами з різним статком порівняно з рівномірним розподілом
10	Заощадження	И	Це частина доходу, що не споживається зараз, або відстрочене (відкладене) споживання
11	Крива Лоренца	І	Це довгострокові вкладення державного або приватного капіталу в економіку з метою одержання прибутку

6.2. Тестові завдання

1. Зрушення кривої сукупної пропозиції вліво відображає:

- а) підвищення рівня цін і реального обсягу ВВП одночасно;
- б) підвищення рівня цін і зниження реального обсягу ВВП одночасно;
- в) підвищення рівня цін за відсутності зростання реального обсягу ВВП;
- г) зниження рівня цін і зростання реального обсягу ВВП.

2. До нецінових факторів сукупного попиту належать:

- а) ефект відсоткової ставки;
- б) ефект багатства;
- в) зміни в споживчих видатках;
- г) динаміка дотацій і оподаткування.

3. Кейнсіанський відрізок кривої сукупної пропозиції характеризується тим, що:

- а) приріст виробництва супроводжується зростанням рівня цін;
- б) існує наявність невикористаних трудових, матеріальних і виробничих ресурсів, а економіка перебуває в стані депресії;
- в) економіка досягла потенційного обсягу виробництва;
- г) правильної відповіді немає.

4. Якщо ціни на імпорتنі товари знизилися, то, найімовірніше, це викличе:

- а) скорочення сукупного попиту;
- б) зростання сукупної пропозиції;
- в) зростання сукупного попиту та сукупної пропозиції;
- г) скорочення сукупної пропозиції.

5. Класичний відрізок кривої сукупної пропозиції:

- а) має позитивний нахил;
- б) представляє вертикальну лінію;
- в) представляє горизонтальну лінію;
- г) правильної відповіді немає.

6. Крива сукупної пропозиції виражає відношення між:

- а) рівнем цін та спожитим реальним ВВП;
- б) рівнем цін та виробленим реальним ВВП;
- в) рівнем цін, за яким покупці бажають купувати, а виробники – продавати товари та послуги;
- г) виробленим та спожитим реальним ВВП.

7. Збільшення сукупного попиту призведе до зростання рівноважного ВВП і рівня цін, якщо зсув сукупного попиту відбувається на:

- а) кейнсіанському відрізку кривої AS;
- б) проміжному відрізку кривої AS;
- в) класичному відрізку кривої AS;
- г) на будь-якому відрізку кривої AS.

6.3. Визначте, яке з положень правильне, а яке помилкове.

Відповідь поясніть

1. Сукупна пропозиція показує обсяг товарів і послуг, що фірми готові продавати за кожного можливого рівня цін, часто використовується як синонім валового внутрішнього продукту.

2. Макроекономіка оперує агрегованими показниками.

3. Ціни на різні товари й послуги зведені до єдиної сукупної ціни та подані як загальний рівень цін.

4. Крива сукупного попиту показує величину реальних видатків усіх макроекономічних суб'єктів для кожного можливого рівня цін і демонструє зворотну залежність між загальним рівнем цін (P) і реальним обсягом національного виробництва (Y).

5. В основному до нецінових факторів пропозиції ставляться ті, які викликають зміни в споживчих витратах.

6. Крива сукупної пропозиції показує, який обсяг реального національного виробництва підприємці згодні провадити за кожного можливого рівня цін в економіці.

7. У довгостроковому періоді номінальні ціни, заробітна плата, ставка відсотка є постійними, тобто не змінюються.

6.4. Задачі

Задача 1. Чисельність населення країни становить 35 млн осіб. Із них 10 млн осіб – діти до 16 років, 14 млн осіб вибули зі складу робочої сили, 1 млн осіб – безробітні і 0,2 млн осіб – працівники, які зайняті неповний робочий день. Визначте величину робочої сили та рівень безробіття.

Приклад розв'язання задачі 1

Величина робочої сили = $35 - 10 - 14 = 11$ (млн осіб).

Рівень безробіття = $(1 / 11) \times 100 \% = 9,09 \%$.

Дані про зайнятих неповний робочий день є надлишковими для цієї задачі.

Задача 2. Вартість інвестиційного проекту з реконструкції стадіону склала 500 млн грн, норма прибутку – 30 %, податок на прибуток – 25 %. Номінальна відсоткова ставка дорівнює 12 %, темп інфляції – 6 %. Визначте очікуваний чистий прибуток.

Приклад розв'язання задачі 2

Сума очікуваного прибутку від реалізації проекту реконструкції складає: $500 \times 0,3 = 150$ млн грн.

У свою чергу, сума податків на очікуваний прибуток: $150 \times 0,25 = 37,5$ млн грн.

Безподатковий очікуваний прибуток: $150 - 37,5 = 112,5$ млн грн.

Реальна відсоткова ставка дорівнює: $12 - 6 = 6$ %.

Вартість кредиту на реконструкцію: $500 \times 0,06 = 30$ млн грн.

Очікуваний чистий прибуток від реалізації проекту складає: $112,5 - 30 = 82,5$ млн грн.

Очікувана норма чистого прибутку: $82,5 / 500 = 0,165$, або 16,5 %.

Задачі для самостійного розв'язання

Задача 3. У таблиці наведено дані про обсяги сукупної пропозиції:

Рівень цін	Вироблений реальний ВВП
270	2 500
250	2 500
200	2 000
185	1 800
140	1 400
115	1 000
115	700
115	500
100	0

Необхідно визначити:

у яких межах змінюється об'єм реального ВВП на кейнсіанському відрізку кривої сукупної пропозиції;

у яких межах змінюється рівень цін та обсяг реального ВВП на класичному відрізку кривої сукупної пропозиції;

у яких межах змінюється обсяг реального ВВП на проміжному відрізку кривої сукупної пропозиції.

Побудуйте криву сукупної пропозиції.

Задача 4. Безподатковий дохід населення Німеччини становить 180 млрд євро, автономне споживання – 28 млрд євро, споживчі витрати – 186 млрд євро. Обчисліть середню схильність до споживання.

Задача 5. У рамках приватної закритої економіки дохід – 500 млрд грн, амортизація – 120 млрд грн, нерозподілений прибуток – 30 млрд грн. Обчисліть особистий наявний дохід.

6.5. Проблемні завдання

1. З якими відомими вам моделями інвестицій узгоджується твердження: "Інвестиційні витрати визначаються оптимізмом чи песимізмом інвесторів"?

2. На базі простіших функцій заощадження побудуйте їхню графічну залежність від наявного доходу. Відзначте, у чому відмінності графічних інтерпретацій споживаний та заощаджень? Відповідь обґрунтуйте.

6.6. Напишіть есе на одну із запропонованих тем

1. Взаємозв'язок заощаджень та інвестицій в економіці.
2. Вплив держави на структуру споживання домогосподарств.
3. Фактори, що впливають на макроекономічну рівновагу.

6.7. Питання для самодіагностики

1. Чому крива попиту має низхідний характер?
2. Яку залежність описує закон сукупного попиту?
3. Чи впливає зміна грошової маси на сукупний попит?
4. Охарактеризуйте відрізки кривої сукупної пропозиції.
5. Яка залежність між доходами, витратами та споживанням?

Тема 7. Макроекономічна нестабільність. Банківська система

7.1. Ринок праці.

7.2. Інфляційний механізм.

7.3. Механізм функціонування грошового ринку.

7.4. Банківська система й грошова пропозиція.

Рекомендована література: [2; 5; 6; 23].

Метою вивчення теми є набуття компетентності здатності до аналізу механізму функціонування ринку праці, а також умінь і навичок із визначення рівнів зайнятості й безробіття.

Методичні рекомендації до робіт за темою 7

Основою суспільного виробництва є відтворення на окремих підприємствах і домогосподарствах.

Просте відтворення – це відновлення процесу суспільного виробництва з року в рік у незмінних масштабах. Воно передбачає, що прибуток повністю буде споживатися домогосподарствами, а не буде використовуватися на розширення виробництва товарів і послуг. Цей тип відтворення характерний для традиційної економіки.

Розширене відтворення – це відтворення суспільного виробництва в зростаючих розмірах. Цьому типу характерне нагромадження частини прибутку підприємств і домогосподарств, яке потім інвестується у виробництво для його розширення.

У наш час домінує розширене виробництво, оскільки підприємці для того, щоб отримати максимум прибутку, спрямовують частину свого капіталу на розширення виробництва. Просте відтворення продовжує існувати як частина розширеного відтворення економіки.

Результатом функціонування суспільного виробництва є суспільний продукт. З погляду матеріально-речового змісту суспільний продукт – це маса різних товарів, створених робітником у різних галузях виробництва.

Усю масу матеріальних благ, які входять у суспільний продукт, можна розділити на засоби виробництва та предмети споживання.

Економічне зростання – це найважливіша макроекономічна категорія, яка є показником не лише абсолютного збільшення обсягів суспільного виробництва, але і здатності економічної системи задовольняти зростаючі потреби, підвищувати якість життя.

Циклічність – це форма розвитку національної економіки і світового господарства як єдиного цілого: рух від однієї макроекономічної рівноваги в масштабі економіки загалом до іншої.

7.1. Для кожного базового терміна підберіть відповідне йому визначення (табл. 7.1)

Таблиця 7.1

Основні категорії і поняття

№ п/п	Базовий термін	Літера	Визначення
1	Економічно неактивне населення	А	Це особи, які мають будь-яку оплачувану роботу, а також особи, які мають роботу, але не працюють через відпустку, хвороби, страйк або стихійне лихо
2	Зайняті	Б	Це особи, які не входять до складу робочої сили
3	Безробіття	В	Це соціально-економічне явище на ринку праці, за якого частина економічно активного населення не зайняті в процесі виробництва
4	Робоча сила	Г	Особи, які не мають оплачуваної роботи або активно шукають роботу
5	Структурне безробіття	Д	Охоплює зайняте населення й безробітних
6	Безробітні	Е	Найчастіше ототожнюється з пошуком або очікуванням роботи
7	Фрикційне безробіття	Є	Пов'язане з технологічними зрушеннями у виробництві, які змінюють структуру попиту на робочу силу
8	Природний рівень безробіття	Ж	Виникає у випадку, якщо попит та пропозиція на робочу силу не збігаються
9	Повна зайнятість	З	Фрикційне й структурне безробіття
10	Циклічне безробіття	И	Це ситуація в економіці, за якої частка незайнятих становить 5 – 7 % від загальної чисельності робочої сили
11	Економічно активне населення	І	Визначається загальним спадом виробництва, тобто проходженням економікою тих фаз економічного циклу, які характеризуються скороченням видатків і обсягів виробництва

7.2. Тестові завдання

1. Повна зайнятість припускає:

- а) відсутність циклічного безробіття;
- б) відсутність безробіття;
- в) 100 % зайнятість;
- г) рівновага на ринку праці.

2. Якщо людина звільнилася з роботи за власним бажанням, то виникає безробіття:

- а) фрикційне;
- б) структурне;
- в) циклічне;
- г) природне.

3. Природний рівень безробіття визначається як сума (різниця) таких видів безробіття:

- а) фактичне – циклічне;
- б) фрикційне – структурне;
- в) фрикційне + циклічне;
- г) усі відповіді правильні.

4. За природного рівня безробіття:

- а) фактичний ВВП більше потенційного ВВП;
- б) фактичний ВВП менше потенційного ВВП;
- в) фактичний ВВП дорівнює потенційному ВВП;
- г) усі відповіді неправильні.

5. Відповідно до неокласичної теорії попит на працю є функцією від:

- а) номінальної зарплати;
- б) реальної зарплати;
- в) сукупного попиту;
- г) сукупної пропозиції.

6. Що з переліченого належить до об'єктів на ринку праці:

- а) заробітна плата;
- б) умови наймання;
- в) наймані працівники;
- г) трудові послуги?

7. Попит на працю на макрорівні:

а) безпосередньо пов'язаний із пропозицією продукту, виробленого цією працею;

- б) залежить від рівня заробітної плати;
- в) співвідноситься з попитом на продукт, який виробляється цією працею;
- г) визначається попитом на засоби виробництва.

7.3. Визначте, яке з положень правильне, а яке помилкове. Відповідь поясніть

1. Безробіття – це соціально-економічне явище на ринку праці, за якого частина економічно активного населення не зайнята в процесі виробництва.

2. Закон Оукена – якщо фактичний рівень безробіття вище природного на 1 %, то фактичний обсяг виробництва буде нижче потенційного на β % (розрив ВВП).

3. Добровільне безробіття – безробіття, яке відповідно до класичної теорії виникає в разі небажання працівників найматися на роботу на умовах низької зарплати.

4. Крива Філіпса – крива, яка показує зв'язок між безробіттям та рівнем доходу.

5. Основними формами заробітної плати є погодинна, відрядна, тарифна.

6. Заробітна плата не має стимулювальної функції.

7. Фрикційне безробіття пов'язане з особливостями відтворення в сільському господарстві, із сезонністю робіт.

7.4. Задачі

Задача 1. Чисельність населення країни становить 35 млн осіб. Із них 10 млн осіб – діти до 16 років, 14 млн осіб вибули зі складу робочої сили, 1 млн осіб – безробітні і 0,2 млн осіб – працівники, які зайняті неповний робочий день. Визначте величину робочої сили та рівень безробіття.

Приклад розв'язання задачі 1

Величина робочої сили = $35 - 10 - 14 = 11$ (млн осіб).

Рівень безробіття = $(1 / 11) \times 100 \% = 9,09 \%$.

Дані про зайнятих неповний робочий день є надлишковими для цієї задачі.

Задачі для самостійного розв'язання

Задача 2. Рівень фактичного безробіття становить 10,2 %, природного – 5,6 %. Потенційний ВВП складає 165 млрд євро. Визначте втрати ВВП від циклічного безробіття.

Задача 3. Розрахуйте ВВП за виробничим методом, якщо економіка країни характеризується такими даними (млрд євро): валовий випуск – 415, матеріальні витрати – 180, продуктові податки – 18, субсидії – 7.

Задача 4. У таблиці наведено дані, які характеризують обсяги фактичного та потенційного ВВП (млрд ум. грош. од.). В n -му році економіка розвивалася в умовах повної зайнятості за рівня природного безробіття 6 %:

Рік	Потенційний ВВП	Фактичний ВВП
n	3 700	3 700
$n + 1$	3 800	3 705
$n + 2$	4 125	3 712,5

а) розрахуйте за даними $n + 1$ року різницю між фактичним (Y) та потенційним (Y_p) обсягом ВВП:

- 1) в абсолютному вираженні;
- 2) у відсотковому вираженні;

б) використовуючи закон Оукена, визначте рівень безробіття в $n + 1$ році;

в) зробіть аналогічні розрахунки для $n + 2$ року.

Задача 5. Номінальний ВВП (Y) в n -му році дорівнював 100 000 (ум. грош. од.). Природний рівень безробіття в цьому ж році (U^*) дорівнював 7 %, а фактичний рівень безробіття (U) – 9 %. Яким би мав бути потенційний обсяг виробництва (Y_p) в n -му році за законом Оукена?

7.5. Проблемні завдання

1. Обґрунтуйте, чому номінальні ставки заробітної плати не можуть миттєво реагувати на зміни економічної кон'юнктури, і як це відображається на стані ринку праці?

2. На основі статистичних даних ринку праці України з 2000 року проаналізуйте стан ринку праці молоді та перспективу його розвитку, а також гендерні проблеми ринку праці України та можливі шляхи їхнього вирішення.

7.6. Напишіть есе на одну із запропонованих тем

1. Мінімальна заробітна плата та її критерії.
2. Фактори, що впливають на рівень зайнятості в країні.
3. Динаміка попиту на ринку праці в Україні.

7.7. Питання для самодіагностики.

1. Що таке "безробіття"?
2. Сформулюйте сутність державної політики зайнятості.
3. Із чим пов'язаний попит на працю на макрорівні?
4. Які показники використовують для розрахунку рівня безробіття?
5. Що таке "трансфертні платежі" і чи вносять їх до розрахунків ВВП?

Тема 8. Державна політика регулювання економіки та зовнішньоекономічна політика

- 8.1. Державна політика регулювання економіки.
- 8.2. Валютний курс.
- 8.3. Регулювання зовнішньоекономічної діяльності держави.

Рекомендована література: [2; 5; 6; 23].

Метою вивчення теми є формування у студентів компетентності усвідомлювання ролі держави як суб'єкта макроекономічного регулювання, а також умінь і навичок із використання механізму фіскальної й грошової політики.

Методичні рекомендації до робіт за темою 8

Виконання самостійних робіт за темою 8 студентам слід починати з проведення теоретичного аналізу сутності господарського механізму (на прикладі України), розгляду необхідності та концепції державного регулювання.

Господарський механізм розглядається як сукупність економічних, організаційних, правових, морально-політичних та інших засобів впливу на державні, соціальні та виробничі відносини й виробництво.

Державне регулювання ринкової економіки – держава, що впливає на репродуктивний процес в економіці через правові й економічні засоби спрямування інвестицій, комерційних підприємств та фізичних осіб на досягнення цілей і пріоритетів державної, соціальної та економічної політики.

Державне регулювання економіки здійснюється з метою створення, компенсації та регулювання діяльності держави з метою створення нормальних умов для ефективного функціонування ринку та вирішення складних соціально-економічних проблем розвитку національної економіки і суспільства.

Державна підтримка (підтримка функціонування ринку) охоплює: правове забезпечення ринкової діяльності, створення ринкової та промислової інфраструктури, захист конкурентного середовища тощо.

Суб'єктами державного регулювання економіки є держава, державні установи, які мають відповідні повноваження, недержавні суспільні установи.

Об'єктами державного регулювання економіки є галузі, регіони та ситуації соціально-економічного життя країни, де проблеми виникають автоматично або не відразу, як того вимагають умови нормального функціонування економіки і підтримання соціальної стабільності.

8.1. Для кожного базового терміна підберіть відповідне йому визначення (табл. 8.1)

Таблиця 8.1

Основні категорії і поняття

№ п/п	Базовий термін	Літера	Визначення
1	2	3	4
1	Вбудовані стабілізатори економіки	А	Сучасна концепція макроекономічного регулювання економіки, що здійснюється за допомогою стимулювання інвестицій і виробництва, стримування інфляції
2	Державний бюджет	Б	Це економічний механізм, що автоматично реагує на зміну економічної кон'юнктури

1	2	3	4
3	Державне регулювання економіки	В	Відображає план отриманих надходжень і здійснених видатків
4	Монетарна (грошово-кредитна) політика	Г	Це цілеспрямована діяльність держави зі створення правових, економічних і соціальних передумов, необхідних для найбільш ефективного функціонування ринкового механізму й мінімізації його негативних слідств
5	Фіскальна (бюджетно-податкова) політика	Д	Це комплекс заходів у сфері грошового обігу й кредиту, спрямованих на регулювання економічного зростання, утримання інфляції й забезпечення стабільності грошової одиниці країни, забезпечення зайнятості населення й вирівнювання платіжного балансу
6	Економіка пропозиції	Е	Це сукупність форм і коштів державного впливу на економіку через оподаткування, формування обсягу й структури державних витрат із метою забезпечення належного рівня зайнятості, запобігання й обмеження інфляції та згубного впливу циклічних коливань
7	Фактичний бюджет	Є	Це умовний бюджет, у якому надходження й видатки визначаються на базі пропозиції, що економіка функціонує в умовах повної зайнятості
8	Структурний бюджет	Ж	Відображає фактично отримані надходження й здійснені видатки
9	Фактичний дефіцит	З	Це перевищення витрат держави над його доходами в умовах повної зайнятості
10	Структурний дефіцит	И	Це перевищення витрат держави над його доходами
11	Циклічний дефіцит	І	Це різниця між фактичними й структурним бюджетними дефіцитами

8.2. Тестові завдання

1. Державний борг – це сума попередніх:

- а) бюджетних дефіцитів;
- б) державних витрат;
- в) бюджетних надлишків за відрахуванням бюджетних дефіцитів;
- г) бюджетних дефіцитів за відрахуванням бюджетних надлишків.

2. Якщо уряд щорічно буде прагнути до збалансованого у бюджету, то цей бюджет:

- а) буде сприяти послабленню інфляції;
- б) буде стимулювати сукупний попит;
- в) буде посилювати коливання у межах економічного циклу;
- г) буде вирівнювати коливання у межах економічного циклу.

3. Відносні витрати з обслуговування державного боргу вимірюються:

- а) відношенням суми відсоткових сплат за боргом до обсягу ВВП;
- б) сумою державного боргу;
- в) відношенням розміру боргу до обсягу ВВП;
- г) сумою відсоткових сплат за боргом.

4. Значний бюджетний дефіцит дозволяє:

- а) збільшити ставку відсотка, підвищити міжнародну цінність національної валюти та збільшити обсяг чистого експорту;
- б) зменшити ставку відсотка, знизити міжнародну цінність національної валюти та збільшити обсяг чистого експорту;
- в) збільшити ставку відсотка, знизити міжнародну цінність національної валюти та збільшити обсяг чистого експорту;
- г) збільшити ставку відсотка, підвищити міжнародну цінність національної валюти та зменшити обсяг чистого експорту.

5. За інших рівних умов великий бюджетний дефіцит у період повної зайнятості призводить до:

- а) скорочення міжнародної цінності національної валюти;
- б) інфляції, обумовленої зростанням витрат;
- в) зростання реальної відсоткової ставки;
- г) зниження реальної відсоткової ставки.

6. Дефіцит державного бюджету утворюється, коли:

- а) сума податкових надходжень скорочується;
- б) витрати держави зменшуються;
- в) сума активів держави перевищує розміри її зобов'язань;
- г) сума витрат держави перевищує суму податкових надходжень.

7. Однією з реальних проблем державного боргу є:

- а) зростання частки заощаджень за всіх рівнів доходу кінцевого використання;
- б) зростання стимулів підвищення ефективності виробництва;
- в) відтік частини національного продукту за межі країни;
- г) зменшення диференціації у доходах населення.

8.3. Визначте, яке з положень правильне, а яке помилкове.

Відповідь поясніть

1. Цілі фіскальної політики: стабільне економічне зростання; повна зайнятість ресурсів; стабільний рівень цін; збалансований бюджет.

2. Держава встановлює податки й пільги, регулює грошовий обіг і систему кредитування, створює умови для ефективного використання обмежених ресурсів.

3. Уряд із метою стабілізації економіки змінює величину доходів або витрат державного бюджету, які є мірами фіскальної політики.

4. Інструменти фіскальної політики – державні закупівлі товарів і послуг; податки; трансферти.

5. Залежно від фази циклу, у якій перебуває економіка країни, застосовують стимулювальну або стримувальну фіскальну політику.

6. Стимулювальна фіскальна політика спрямована на гальмування ділової активності з метою боротьби з інфляцією.

7. Дискреційна фіскальна політика не впливає на державний бюджет.

8.4. Задачі

Задача 1. Величина обов'язкової норми резервів дорівнює 0,25. Обсяг депозитів у два рази більший за обсяг готівки. Розрахуйте грошовий мультиплікатор, враховуючи готівку.

Приклад розв'язання задачі 1

За формулою грошового мультиплікатора як відношення грошової маси до грошової бази, де C – обсяг готівки; D – обсяг депозитів; R – обсяг резервів; cr – коефіцієнт депонування; rr – обов'язкова норма резервування, спочатку в загальному вигляді, потім підставимо значення даних задачі:

$$M = \frac{C+D}{C+R} = \frac{C/D+1}{C/D+rr} = \frac{cr+1}{cr+rr} = \frac{C/2C+1}{C/2C+1/4} = \frac{1/2+1}{1/2+1/4} = 1,5/0,75 = 2.$$

Задача 2. Фактичний ВВП деякої країни у минулому році становив 3 800 млрд євро. На поточний рік уряд запланував збільшення ВВП

до 4 300 млрд євро, щоб досягти його рівноважного потенційного значення. За останні роки гранична схильність до споживання в країні становила 0,78. На скільки необхідно збільшити державні витрати або зменшити податки, щоб економіка досягла рівноважного стану?

Приклад розв'язання задачі 2

Величина, на яку необхідно збільшити державні витрати, визначається за формулою мультиплікатора державних витрат і становить:

$$\Delta G = \frac{\Delta Y}{m_g} = \frac{4\,300 - 3\,800}{1/(1 - 0,78)} = \frac{500}{4,54} = 110,13 \text{ млрд євро.}$$

Величина, на яку необхідно зменшити податки, щоб досягти рівноважного стану, визначається за формулою мультиплікатора податків:

$$\Delta T = -\frac{\Delta Y}{m_t} = -\frac{\Delta Y}{c'/(1 - c')} = -\frac{500}{0,78/(1 - 0,78)} = -141,24 \text{ млрд євро.}$$

Задачі для самостійного розв'язання

Задача 3. Пасив балансу комерційного банку містить такі етапи (у млн ум. грош. од.): внески до запитання – 1 000; строкові внески – 500, власний капітал – 200. Норматив мінімального резервного покриття за внесками до запитання дорівнює 30 %, а за строковими внесками – 20 %.

а) на яку суму банк може збільшити кредити, якщо половина внесків до запитання буде переоформлена на строкові внески?

б) як зміниться ця сума, якщо власники строкових внесків на 40 % своїх депозитів придбають цінні папери у банку?

Задача 4. У 2006 році коефіцієнт депонування грошей становив 10 %, коефіцієнт фактичного резервування – 30 %, а грошова база – 200 млн грош. од. У 2008 році коефіцієнт депонування грошей дорівнював 20 %, коефіцієнт фактичного резервування не змінився, а грошова база збільшилася на 50 млн грош. од. Якщо пропозицією грошей керує механізм грошового мультиплікатора, то як вона змінилася за цей період?

Задача 5. Припустимо, що державні закупівлі дорівнюють 500, податкова функція має вигляд $T = 0,4Y$, функція трансфертів $F = 0,2Y$, рівень цін $P = 1$. Державний борг $D = 1\ 000$ за відсоткової ставки $R = 0,1$. Реальний обсяг виробництва дорівнює 2 000, а потенційний дорівнює 2 500. Визначте: а) сальдо державного бюджету; б) величину структурного дефіциту державного бюджету; в) величину циклічного дефіциту державного бюджету.

8.5. Проблемні завдання

1. Поясніть таке твердження: "Правильним поєднанням фіскальної і кредитно-грошової політики можна одночасно досягти і зниження безробіття, і придушення інфляції, і забезпечити економічне зростання. Відповідь обґрунтуйте.

2. Чи завжди поточне значення профіциту бюджету може слугувати підставою для ухвалення рішень щодо майбутньої економічної політики? Чи може слугувати такою підставою значення профіциту бюджету у разі повної зайнятості?

8.6. Напишіть есе на одну із запропонованих тем

1. Засоби здійснення фіскальної політики.
2. Особливості впливу держави на податково-бюджетний механізм.
3. Державний борг: причини, структура, наслідки.

8.7. Запитання для самодіагностики

1. Сутність, цілі, інструменти і види фіскальної політики.
2. Чому податково-бюджетний механізм вважається основним?
3. Назвіть причини державного боргу.
4. У чому сутність механізму функціонування грошового ринку?
5. У чому сутність монетарної політики?

Рекомендована література

1. Аналітична економія: Макроекономіка і мікроекономіка : навч. посіб. : у 2-х кн. Кн. 1. Вступ до аналітичної економії. Макроекономіка / С. М. Панчишин, П. І. Островерх, В. Б. Буряк та ін. – Київ : Центр навчальної літератури, 2006. – 723 с.
2. Базилевич В. Д. Економічна теорія: політекономія : підручник / В. Д. Базилевич, В. М. Попов. – 6-те вид., переробл. і доп. – Київ : Знання-Прес, 2007. – 720 с.
3. Базилевич В. Д. Макроекономіка : підручник / В. Д. Базилевич, К. С. Базилевич, Л. О. Баластрик ; за ред. В. Д. Базилевича. – Київ : Знання, 2008. – 743 с.
4. Баталов С. М. Сборник задач по микроэкономике : учеб. пособ. / С. М. Баталов. – Екатеринбург : Уральский политехнический институт, 2005. – 81 с.
5. Башнянин Г. І. Політична економія : навч. посіб. / Г. І. Башнянин, П. Ю. Лазур, В. С. Медведєв. – Львів : Новий світ – 2000, 2006. – 380 с.
6. Бережная Н. И. Политическая экономия в структурно-логических схемах / Н. И. Бережная. – Харьков : ИД "ИНЖЭК", 2008. – 288 с.
7. Білецька Л. В. Економічна теорія : політекономія, мікроекономіка, макроекономіка / Л. В. Білецька. – Київ : Центр учбової літератури, 2005. – 505 с.
8. Большой экономический словарь / авт.-сост. А. Б. Борисов. – 2-е изд., перераб. и доп. – Москва : Книжный мир, 2006. – 860 с.
9. Борисов Е. Ф. Экономическая теория : учебник / Е. Ф. Борисов. – 3-е изд., перераб. и доп. – Москва : Юрайт Издат, 2005. – 399 с.
10. Гаршина О. К. Практикум з політичної економії : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О. К. Гаршина. – Київ : ВД "Слово", 2005. – 208 с.
11. Головінов О. М. Особливості державного сектору в транзитивній економіці / О. М. Головінов // Управління розвитком. – 2007. – № 8. – С. 93–95.
12. Горбенко Н. Є. Політична економія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Н. Є. Горбенко, М. Й. Дмитренко, І. Ю. Кочума ; Національний банк України, Університет банківської справи. – Київ : УБС НБУ, 2009. – 408 с.

13. Григорян Г. М. Историческая тенденция капитализма (политэкономический аспект) : монография / Г. М. Григорян. – Харьков : ИД "ИНЖЭК", 2006. – 240 с.
14. Григорян Г. М. Место государства в современной рыночной экономике / Г. М. Григорян // БизнесИнформ. – 2009. – № 1 (11). – С. 27–29.
15. Григорян Г. М. Собственность: истоки и современность : монография / Г. М. Григорян. – Харьков : Изд. ХГЭУ, 2002. – 188 с.
16. Гронтковська Г. Е. Мікроекономіка. Практикум : навч. посіб. / Г. Е. Гронтковська, А. Ф. Косік. – 2-ге вид., переробл. та допов. – Київ : Центр навчальної літератури, 2007. – 425 с.
17. Дахнова О. Є. Основи економіки : практичний довідник / О. Є. Дахнова. – Харків : Весна, 2008. – 224 с.
18. Дорнбуш Р. Макроэкономика / Р. Дорнбуш, С. Фишер. – Москва : Изд. МГУ ; ИНФРА-М, 2004. – 414 с.
19. Економіка України : навч. посіб. / А. П. Голіков, Н. А. Казакова, О. А. Шуба. – Київ : Знання, 2009. – 286 с.
20. Економічна теорія : підручник / за ред. В. М. Тарасевича. – Київ : Центр навчальної літератури, 2006. – 784 с.
21. Єрмаченко В. Є. Історія туризму : конспект лекцій / В. Є. Єрмаченко, Ю. Ю. Іващенко, Ю. М. Котельникова. – Харків : Харківський національний економічний університет, 2007. – 96 с.
22. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради 28 червня 1996 року зі змінами, які вступили в силу з 1 січня 2006 року. – Харків : Парус, 2006. – 48 с.
23. Курс экономической теории : учеб. для вузов / под общ. ред. М. Н. Чепурина, Е. А. Киселевой ; МГИМО(У) МИД России. – 6-е изд., доп. и перераб. – Киров : АСА, 2007. – 847 с.
24. Экономическая теория : учеб. пособ. для вузов / Л. А. Исаева, Г. Г. Романова, Л. Н. Шурина и др. – Владивосток : Морской государственный университет, 2006. – 138 с.

Зміст

Вступ.....	3
Змістовий модуль 1. Основні проблеми мікроекономіки	5
Тема 1. Корисність економічного блага. Економічний вибір. Аналіз поведінки споживача	5
Тема 2. Закони попиту та пропозиції у ринковій економіці	11
Тема 3. Теорія граничних продуктів та мікроекономічна модель підприємства. Витрати виробництва і прибуток	18
Тема 4. Теорія ринкових структур	24
Змістовий модуль 2. Основні проблеми макроекономіки	30
Тема 5. Макроекономічні показники в системі національних рахунків	30
Тема 6. Споживання домогосподарств та приватні інвестиції. Макроекономічна рівновага	36
Тема 7. Макроекономічна нестабільність. Банківська система	43
Тема 8. Державна політика регулювання економіки та зовнішньоекономічна політика	48
Рекомендована література.....	55

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

МАКРО- І МІКРОЕКОНОМІКА

**Методичні рекомендації
до практичних робіт
для студентів усіх спеціальностей
першого (бакалаврського) рівня**

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Укладачі: **Мащенко** Марина Анатоліївна
Пономаренко Олександр Олександрович
Степаненко Наталія Олексіївна

Відповідальний за видання *М. А. Мащенко*

Редактор *В. Ю. Степаненко*

Коректор *В. Ю. Труш*

План 2021 р. Поз. № 158 ЕВ. Обсяг 58 с.

Видавець і виготовлювач – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, просп. Науки, 9-А

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
ДК № 4853 від 20.02.2015 р.*